

Noora Tikkanen

MONIKULTTUURISTEN
PERHERETKIEN SUUNNITTELU JA
TOTEUTUS

Opinnäytetyö
Kulttuurituotannon koulutusohjelma

Lokakuu 2010

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Opinnäytetyön päivämäärä 1.11.2010
Tekijä(t) Noora Tikkanen		Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kulttuurituotannon koulutusohjelma
Nimeke Monikulttuuristen perheretkien suunnittelu ja toteutus		
Tiivistelmä Tämä opinnäytetyö käsittelee maahanmuuttajan kotouttamis- ja kotoutumisprosessia, maahanmuuton vaikutusta maahanmuuttajan hyvinvointiin sekä taidetta ja kulttuuria hyvinvoinnin edistäjinä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli järjestää kaksi päivänmittaista retkeä, joilla tavoiteltaisiin maahanmuuttajien hyvinvoinnin edistämistä taiteen ja kulttuurin keinoin. Tarkoituksena ei ollut tutkia kasvaako osallistujien hyvinvointi näiden retkien vaikutuksesta vaan millaisia hyvinvoinnin edistämisen keinoja taide ja kulttuuri voivat ylipäänsä tarjota tämän tyyppisille retkille. Suurin osa retkille osallistujista oli lapsia ja retkiohjelma oli pääosin heille suunnattu, joten suunnittelussa otettiin myös huomioon lasten oma kulttuuri ja lasten erilaiset taidekäsitteet. Aikaisempien tutkimusten pohjalta kulttuurin todettiin edistävän hyvinvointia monien eri väylien kautta, mutta retkien suunnittelussa päädyttiin keskittymään pääasiassa yhteisöllisyyteen ja itseilmaisuuksiin hyvinvoinnin edistämisen välineinä.		
Asiasanat (avainsanat) maahanmuuttajat, kotouttaminen, kotoutuminen, hyvinvointi, taide, kulttuuri		
Sivumäärä 32	Kieli suomi	URN URN:NBN:fi:mamk-opinn201093676
Huomautus (huomautukset liitteistä)		
Ohjaavan opettajan nimi Jari Tuononen		Opinnäytetyön toimeksiantaja Monikulttuurikeskus Kompassi

DESCRIPTION

 MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences		Date of the bachelor's thesis 1.11.2010
Author(s) Noora Tikkanen	Degree programme and option Cultural Production	
Name of the bachelor's thesis Planning and executing multicultural summer trips for families		
Abstract <p>This thesis work deals with immigrant's integration and assimilation process, immigration's impacts on immigrant's welfare and how art and culture can promote welfare. The intention was to organize two trips with the aim of promoting the welfare of the immigrants through art and culture. It was not meant to study does these specific day trips promote the welfare of the participants but what kind of tools art and culture can offer to welfare promoting for these kind of trips. Most of the participants were children and the trip program was mainly aimed at them so children's own culture and their conceptions of art were taken into account in the planning process. Based on earlier researches, culture was found to promote the welfare in many different ways. However, in the planning process of the trips the main focus was in the sense of community and self-expression in promoting welfare.</p>		
Subject headings, (keywords) immigrants, integration, assimilation, welfare, art, culture		
Pages 32	Language Finnish	URN URN:NBN:fi:mamk-opinn201093676
Remarks, notes on appendices		
Tutor Jari Tuononen	Bachelor's thesis assigned by Kompassi Multicultural Centre	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	2
2	MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA.....	3
3	MAAHANMUUTTAJATYÖ JA KOTOUTTAMINEN	4
	3.1 Kotouttamistoimenpiteet	5
	3.2 Kotoutuminen	5
4	PERHERETKET MAAHANMUUTTAJIEN HYVINVOINNIN EDISTÄJINÄ .	6
	4.1 Hyvinvoinnin käsite	6
	4.2 Taide ja hyvinvointi	7
	4.3 Yhteisöllisyys ja hyvinvointi	8
	4.4 Maahanmuuttajien hyvinvoinnin esteitä	8
	4.4.1 Maahanmuuttajaperheiden haasteita.....	10
	4.5 Retket hyvinvoinnin edistäjinä	10
5	CASE: MONIKULTTUURIKESKUS KOMPASSIN KESÄRETKET 2010....	11
	5.1 Monikulttuurikeskus Kompassi	11
	5.2 Retkien kohderyhmä	12
	5.3 Ohjelman suunnitteluprosessi.....	12
6	TOTEUTUKSEN ARVIOINTI.....	19
	6.1 Retki 3.7.2010.....	19
	6.2 Retki 7.8.2010.....	22
7	POHDINTA	25
	LÄHTEET	30

LIITE

1 Ohjelmarunko

1 JOHDANTO

Suorittaessani kolmen kuukauden pituista työharjoitteluani Dar es Salaamissa Tansaniassa sain kokea henkilökohtaisesti millaista on olla maahanmuuttaja silloin kun ulkonäkö eroaa radikaalisti valtaväestöstä ja valtaväestön kokemukset maahanmuuttajista ovat vähäisiä. Tuijottaminen oli jatkuvaa ja massaan sulautuminen mahdotonta. Valkoihoisena minun oletettiin olevan rikas, mitä varmasti olinkin verrattuna keski-vertotansanialaiseen, ja oletetusta varallisuudestani halusi osansa yksi jos toinenkin. Ihmiset olivat kyllä ystävällisiä ja hymyileviä, mutta en voinut koskaan olla varma olivatko he kiinnostuneita minusta vai rahoistani. Tunnustan, että minullakin oli ennakkoluuloni ja siksi ystävyysuhteen ja luottamuksen rakentaminen paikallisten kanssa vei oman aikansa.

Kotiin palattuani aloin pohtia enemmän maahanmuuttajien elämää täällä Suomessa. Suomi ei varmastikaan ole kaikista helpoin kohdema. Ilmasto on kylmä ja suurimman osan vuodesta on pimeää. Kieli on yksi maailman vaikeimmista eikä maahanmuutto ole ilmiönä Suomessa kovinkaan vanha minkä vuoksi ihmisillä ei ole tarpeeksi tietoa muista kulttuureista eivätkä kotouttamisohjelmat toimi vielä parhaalla mahdollisella tavalla. Mediassa käydyt keskustelut maahanmuuttopolitiikan epäonnistumisesta ja maahanmuuttokriittisten puolueiden suosion nousu kertovat omaa tarinaansa maahanmuuton ongelmista. On nähty, että niissäkin maissa, joissa maahanmuutolla on pitkät perinteet, kuten Saksassa ja Ruotsissa, on valtaväestön ja maahanmuuttajien, mutta myös maahanmuuttajaryhmien kesken vakavia konflikteja. Täysin erilaisten kulttuurien yhteensovittaminen ja yhtäläisten elinolojen tarjoaminen kaikille on haasteellinen tehtävä. Ikävää on, että järjestelmän puutteet näkyvät ihmisten elämässä ennakkoluuloina ja syrjintänä, joka johtaa pahimmillaan rasismiin ja väkivaltaan.

Elämä uudessa kulttuurissa sisältää onneksi myös positiivisia kokemuksia vaikka negatiiviset saavatkin ymmärrettävästi enemmän huomiota osakseen. Vapaa-ajan aktiiviteettien kuten erilaisten kulttuurielämysten avulla ajatukset saadaan vietyä hetkeksi pois arjen ongelmista. Ihmisen on tärkeää päästä toteuttamaan luovuuttaan ja tekemään valintoja, jotka vaikuttavat lopputulokseen. Silloin hän voi kokea hallitsevansa edes yhtä elämänsä osa-aluetta ja saavuttaa sitä kautta onnistumisen tunteita.

Monikulttuurikeskus Kompassille (ks. luku 5.1) suunnittelemillani kesäretkillä halusin tarjota maahanmuuttajille mahdollisuuden oman luovuuden käyttämiseen, yhdessä tekemiseen, onnistumisen tunteisiin ja stressittömyyteen. Halusin myös näyttää, että hyvinkin yksinkertaisista lähtökohdista voidaan luoda jotain ainutlaatuista jos käytetään vain hiukan mielikuvitusta.

Opinnäytetyöni on toiminnallinen, mikä tarkoittaa, että sillä tavoitellaan käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, järjestämistä tai järjeistämistä. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.) Tässä tapauksessa kyseessä on toiminnan järjestäminen eli tapahtuman suunnittelu ja toteutus. Lopputuloksena syntyy valmis tapahtuma toimeksiantajalle.

Projektissani tutkin mitä keinoja taide ja kulttuuri voivat tarjota maahanmuuttajaperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Pyrin saamaan vastauksen kysymykseen tutkivalta teorioita maahanmuuttajien kotoutumisesta ja hyvinvoinnista sekä taiteen ja yhteisöllisyyden hyvinvointivaikutuksista. Näiden teorioiden ja omien ajatusteni pohjalta suunnittelin ja toteutin maahanmuuttajille hyvinvoinnin edistämistä tavoittelevan tapahtuman.

2 MAAHANMUUTTAJAT SUOMESSA

Ulkomaalaisten määrä on Suomessa yli kaksinkertaistunut 15 vuodessa. Vuonna 1995 Suomessa asui noin 68 000 ulkomaalaista. (Suomen Kuntaliitto 2010.) Tilastokeskuksen mukaan luku oli vuoden 2009 lopussa 155 705 mikä on 2,9 % väestöstä. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden määrä on kuitenkin suurempi jos mukaan lasketaan ulkomailla syntyneet, Suomen kansalaisuuden saaneet henkilöt. Suurimmat ulkomalaisryhmät ovat venäläiset(28 210), virolaiset(25 510) ja ruotsalaiset(8 506). Näiden jälkeen tulevat somalialaiset(5 570), kiinalaiset(5 180) ja thaimaalaiset(4 497). Vuonna 2009 Suomeen muutti 26 700 henkeä, mikä on 2400 henkeä vähemmän kuin edellisvuonna. Myös maahanmuutto EU-maista Suomeen väheni ensimmäistä kertaa 12 vuoteen. (Tilastokeskus 2010.)

Maahanmuuttajat jaetaan maahanmuuton syystä riippuen turvapaikanhakijoihin, paoluumuuttajiin ja muihin ulkomaalaisiin. Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee

suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Turvapaikanhakijalle voidaan myöntää oleskelulupa kolmella eri statuksella: 1) pakolainen, 2) toissijaisen suojelun tarve, jos hakijaa uhkaa kotimaassaan kidutus tai epäinhimillinen kohtelu, 3) humanitaarisen suojelun tarve, jos henkilö ei voi palata asuinmaahansa siellä tapahtuneen ympäristökatastrofin taikka siellä vallitsevan huonon turvallisuustilanteen vuoksi. (Sisäasiainministeriö 2009, 8.)

Paluumuuttajiksi luetaan ulkomaalaiset, joilla on suomalaiset sukujuuret tai muuten läheinen yhteys Suomeen. He voivat tietyin edellytyksin saada oleskeluluvan Suomeen. Luvan saamiseksi ei tarvita muita syitä kuin esimerkiksi työnteko tai opiskelu, mutta luvan saantiin vaikuttaa suomalaisten sukujuurien vahvuus ja läheisyys. Jos sukujuuret ovat useampien sukupolvien takana, ei oleskelulupaa voi saada. Suomalaisen sukujuurten tai Suomeen läheisen yhteyden perusteella oleskeluluvan saavat voidaan jaotella kahteen ryhmään; inkerinsuomalaisiin, joita ovat entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevat henkilöt ja henkilöihin, joilla on muu suomalainen syntyperä eli entiset Suomen kansalaiset ja henkilöt, jotka ovat syntyperäisten Suomen kansalaisten jälkeläisiä. Muihin ulkomaalaisiin kuuluvat henkilöt, jotka ovat muuttaneet maahan esimerkiksi työn, perheen tai opiskelun vuoksi. (Maahanmuuttovirasto 2010.)

3 MAAHANMUUTTAJATYÖ JA KOTOUTTAMINEN

Kotouttamisella tarkoitetaan viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja. Suomessa on laki maahanmuuttajien kotouttamisesta, jonka tavoitteena on, että maahanmuuttajat voivat osallistua suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen toimintaan kuten muutkin maassa asuvat (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999).

Kotouttamisen käytännön järjestelyistä vastaavat kunnat. Kuntien on yhdessä työ- ja elinkeinotoimistojen kanssa tuettava maahanmuuttajaa ja hänen perhettään yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimisessa. Muualla hankittu ammatti tai tutkinto voidaan esimerkiksi tehdä suomalaisen työelämän vaatimuksia vastaavaksi joko lisäkoulutuksella tai tutkintojen tunnustamisella. Tavoitteena on, että työkäiset maahanmuuttajat pääsevät työelämään ja heidän osaamisensa ja koulutuksensa saadaan suomalaisen yhteiskunnan käyttöön. (Maahanmuuttovirasto 2009.) Maahanmuuttajatyötä ja kotouttamista tekevät kuntien viranomaisten lisäksi myös

järjestöt ja kansankirkot kuten Suomen evankelisluterilainen kirkko, Suomen punainen risti sekä kaupunkien monikulttuurikeskukset. (Valtiokonttori 2010.)

3.1 Kotouttamistoimenpiteet

Jokainen kunta suunnittelee maahanmuuttajille kotouttamisohjelman. Millään kunnalla kotouttamisohjelma ei ole täysin identtinen, mutta lähtökohdat ovat jokaisessa samat. Ohjelmassa määritellään muun muassa maahanmuuttajille tarjolla olevat asumis- ja koulutuspalvelut, sosiaali- ja terveystyöpalvelut, kulttuuri- ja vapaa-ajanpalvelut sekä Poliisin ja Kansaneläkelaitoksen palvelut. Ohjelmaan voidaan myös kirjata esimerkiksi kotouttamisen seurannan toimenpiteet sekä tavat, joilla muun väestön maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja rasismia voidaan vähentää ja ehkäistä. (Espoon kaupunki 2009.; Hyvinkään kaupunki 2007.; Mikkelin kaupunki 2009.)

Kotouttamisohjelman pohjalta suunnitellaan jokaiselle maahanmuuttajalle erikseen yksilöllinen kotouttamissuunnitelma, jossa sovitaan kunnan, työvoimatoimiston ja maahanmuuttajan kesken toimenpiteistä, joiden avulla maahanmuuttaja ja hänen perheensä voivat hankkia tietoja ja taitoja, joita tarvitaan yhteiskunnassa ja työelämässä ja jotka edistävät maahanmuuttajan oman elämän hallintaa sekä uuden ja oman kulttuurin yhteensovittamista. (Jajinskaja-Lahti, Liebkind&Vesala 2002, 21.)

3.2. Kotoutuminen

Kotoutuminen on prosessi, jonka kuluessa maahanmuuttaja tulee osaksi ympäröivää yhteiskuntaa. Kotoutumisprosessissa on aina vähintään kaksi osapuolta, joilla molemmilla on vaikutusta lopputulokseen. (Martikainen ym. 2006, 20.) Kotoutuminen voidaan määritellä myös maahanmuuttajan yksilölliseksi kehitykseksi, jonka tavoitteena on työelämään ja yhteiskunnan toimintaan osallistuminen, säilyttäen kuitenkin samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999).

Kotoutujan näkökulmasta kotouttamislaki ja kotoutuminen on monisyinen kokonaisuus, jossa viranomaisten toimenpiteiden lisäksi on olennaista maahanmuuttajan oma asennoituminen sekä yhteiskunnallinen ilmapiiri. Kotoutuminen on yksilöllinen pro-

sessi ja maahanmuuttajien resurssit kotoutua vaihtelevat niin eri ryhmien kuin yksilöiden välillä. (Työministeriö 2005.)

Sue & Sue (1990), joihin Liebkind (1994, 27-28) viittaa, jakavat kotoutumisprosessin viiteen vaiheeseen. Ensimmäisessä, konformisuusvaiheessa eli alistumisvaiheessa uusi kulttuuri näyttäytyy vanhaa kulttuuria parempana ja maahanmuuttaja alistuu valtakulttuurin ylivoimaan. Toisessa, ristiriitavaiheessa maahanmuuttaja ei pysty täysin sulattamaan valtaväestön aliarvioivia näkemyksiä omasta kulttuuristaan ja alkaa ymmärtää, että kaikissa kulttuureissa on omat hyvät ja huonot puolensa. Hän saattaa tuntea epäluuloisuutta yksittäisiä valtaväestön ihmisiä kohtaan. Kolmannessa, ”uppoutumisen” vaiheessa maahanmuuttaja hyväksyy vain oman kulttuurinsa ja pitää sitä uutta kulttuuria parempana. Tässä vaiheessa hän saattaa suhtautua valtaväestöön epäluuloisesti ja jopa vihamielisesti. Neljännessä, itsetutkiskeluvaiheessa maahanmuuttaja ottaa hie-man etäisyyttä omaan kulttuuriinsa ja havaitsee hyväksyttäviä ja toivottavia piirteitä myös uudessa kulttuurissa. Viidennessä, bikulturalismin vaiheessa maahanmuuttaja on saavuttanut sisäisen varmuuden ja osaa arvostaa osia molemmista kulttuureista. Hänellä on vahva itsetunto ja hän vastustaa kaikenlaista syrjintää.

Kehitys ei kuitenkaan aina noudata tätä kaavaa vaan voi hyppiä vaiheesta toiseen. Ihmiset reagoivat hyvin yksilöllisesti kulttuurimuutokseen. Toisille se aiheuttaa suurta stressiä kun taas toiset sopeutuvat nopeasti uuteen tilanteeseen. Elämäkokemus ja kasvatus vaikuttavat osaltaan sopeutumiseen sekä se miten paljon vanha ja uusi kulttuuri eroavat toisistaan. Joillekin maahanmuutto voi tarkoittaa kaiken aloittamista kokonaan alusta. (Puusaari 1997, 21.)

4 PERHERETKET MAAHANMUUTTAJIEN HYVINVOINNIN EDISTÄJINÄ

4.1 Hyvinvoinnin käsite

Ihmisen hyvinvointi koostuu monista eri tekijöistä, joilla kaikilla on merkitystä ihmisen jokapäiväisessä elämässä. Tärkeimpiä hyvinvoinnin osatekijöitä ovat terveys, taloudellinen toimeentulo, työ, koulutus, asuminen, turvallisuus ja sosiaaliset suhteet. Osatekijöitä ei voida laittaa tärkeysjärjestykseen vaan niiden tärkeysaste vaihtelee ihmisen elämäntilanteen mukaan. On siis ihmisestä kiinni mitä hän kulloinkin kokee

tarvitsevansa oman hyvinvointinsa ylläpitämiseksi tai edistämiseksi. (Kautto 2006, 33.)

Hyvinvoinnin rakentaminen ja ylläpitäminen on elämänpitäinen projekti, sillä sitä ei voida monimutkaisen luonteensa takia koskaan taata kovin pitkäksi aikaa eteenpäin. Elämässä tulee aina eteen vaikeuksia, jotka horjuttavat hyvinvointia ja silloin ihmisen on mietittävä millä toimilla hyvinvoinnin taso saadaan taas nousemaan. Nykyisessä monimutkaisessa yhteiskunnassa hyvinvoinnin tuottamiseen eivät enää riitä perustarpeiden kuten nälän ja janon tyydyttäminen. Ihmisen sosiaalisen luonteen vuoksi hänen hyvinvointinsa riippuu paljolti siitä millä tavoin hän on yhteydessä toisiin ihmisiin. (Suoninen, Lahikainen & Pirttilä-Backman 2010, 292.)

4.2 Taide ja hyvinvointi

Opinnäytetyössäni taide tulee ymmärtää jokaisen ihmisen saatavilla olevana ilmiönä, jota kuka tahansa voi kokea ja tuottaa. Esimerkiksi Hyypä & Liikanen (2005, 13) määrittelevät taiteen kaikiksi esteettisiä elämyksiä synnyttäviksi tapahtumiksi. Taide syntyy heidän mukaansa luovuudesta ja sillä pyritään myönteisiin päämääriin. Deweyn(1934/1980) mukaan taas taide on elämys, joka rikastuttaa arkipäiväisen tapahtuman tai kokemuksen ja muuttaa sen merkitykselliseksi esteettiseksi elämykseksi. (Hyypä&Liikanen 2005, 47.)

Ihminen tarvitsee hyvinvointinsa tueksi taidetta sekä yhteyttä omaan luovuuteensa. Tällöin taide ei enää ole oma erityisalueensa vaan laajemmin osana ihmisen jokapäiväistä arkea. (Haapalainen 2007, 73-74.) Myöskään Hyypä & Liikanen (2005, 13-14,106) eivät erottele korkeakulttuuria ja arkikulttuuria toisistaan vaan he näkevät luovan toiminnan vuorovaikutuksena ihmisen ja ympäristön välillä. Heidän mukaansa taide-elämysten kokemuspiiri ylittää perinteisten ja virallisesti luokiteltujen taidealojen, joten perinteisten taidelajien lisäksi ihmisiä voivat koskettaa esim. käsitöihin, lausuntaan, valokuvaukseen, arkkitehtuuriin, keräilyyn, askarteluun, maisemointiin, tekstiilitaiteeseen, sarjakuviin, videotaiteeseen, sirkustaiteeseen, kulinarismiin tai johonkin muuhun luovaan harrastukseen liittyvät elämykset.

Kun taidetta voi olla melkein mikä tahansa, kiinnostavaa ei enää ole se miltä taide näyttää vaan minkälaisia tilanteita ja suhteita sen ympärille muodostuu. Taiteen avulla

erilaiset ihmiset jakavat ja vaihtavat ajatuksiaan, aikaansa ja tunteitaan ja ymmärtävät maailman moniarvoisena kokonaisuutena. Näin syntyy uudenlaista yhteisöllisyyttä ja suvaitsevaisuutta, mikä lisää hyvinvointia. (Haapalainen 2007, 74-75.)

Hyypä & Liikanen (2005, 113) kokoavat yhteen neljä taide- ja kulttuuritoiminnan välineellistä vaikutusta ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Ensiksi, taide tarjoaa elämyksiä, merkityksiä ja taidenautintoja sellaisenaan, ja sillä tavoin virittää aisteja ja rikastuttaa elämymaailmaa. Toiseksi, taiteella ja kulttuuritoiminnalla on yhteys hyvään terveyteen, parempaan työkykyyn ja hyvän elämän kokemukseen. Kolmanneksi, kulttuuritoiminnan ja harrastamisen myötä syntyy yhteisöllisyyttä ja verkostoja, jotka auttavat hallitsemaan elämäämme paremmin. Neljänneksi, taide, arkkitehtuuri ja sisustaminen tekevät ympäristöstä viihtyisämmän, mikä edesauttaa kuntoutumisessa.

4.3 Yhteisöllisyys ja hyvinvointi

Yhteisöllisyyden hyvinvointivaikutukset on tunnistettu jo pitkään. Kytkenät toisiin ihmisiin, ryhmiin ja yhteisöihin tarjoavat ihmiselle mahdollisuuksia täydentää omia voimavarojaan. Ryhmään kuulumisen tunne on suuri hyvinvoinnin osatekijä. Varsinkin erityistukea tarvitseville ihmisille toiset ihmiset ovat tärkeä resurssi oman turvallisuuden tunteen, elämänhallinnan ja omanarvontunnon ylläpitämisessä. (Suoninen, Lahikainen & Pirttilä-Backman 2010, 306, 309.)

Yksilölle hyvien sosiaalisten verkostojen olemassaolo ja luottamus niiden toimivuuteen saavat aikaan pitkäaikaisvaikutuksia eli puskurivaikutuksia, jotka suojaavat häntä sekä turvattomuudelta että stressin aiheuttamilta haitoilta. Verkostolla voidaan siis ehkäistä, mutta myös korjata tai parantaa ongelmatilanteita. (Suoninen, Lahikainen & Pirttilä-Backman 2010, 308.)

4.4 Riskitekijät maahanmuuttajien hyvinvoinnille

Maahanmuutto ja sitä seuraava kotoutumisprosessi vaativat maahanmuuttajalta paljon henkisiä voimavaroja. Uudessa kulttuurissa eläminen ei ole koskaan ongelmaton ja sopeutuminen voi tuntua lähes ylitsempääsemättömän vaikealta. Maahanmuutto ei itsessään ole uhka henkiselle hyvinvoinnille, mutta riskit lisääntyvät tiettyjen ehtojen täytyessä. Liebkind (1994, 32) on Canadian Task Forcen (1988) tutkimuksen pohjalta

koonnut tärkeimmät maahanmuuttajan henkiseen hyvinvointiin vaikuttavat riskitekijät, jotka ovat

- (1) henkilökohtaisen sosio-ekonomisen statuksen jyrkkä lasku,
- (2) kykenemättömyys puhua vastaanottavaa kieltä
- (3) ero muista perheenjäsenistä
- (4) ympäröivän yhteiskunnan taholta tulevan ystävällisen vastaanoton puuttuminen,
- (5) eristyneisyys muista saman kulttuuritaustan omaavista henkilöistä,
- (6) traumaattiset kokemukset tai maahantuloa edeltävä pitkä-aikainen stressi
- (7) teini-ikä tai vanhuus siirtolaisuuden alkaessa.

Maahanmuuttaja on voinut olla kotimaassaan arvostettu työntekijä ja yhteisönsä jäsen, mutta kohdata uudessa maassa työttömyyttä ja syrjintää korkeasta koulutuksestaan tai työkokemuksestaan huolimatta. Työ on keskeinen sopeutumiseen vaikuttava tekijä, sillä sen mukana tulee taloudellista riippumattomuutta, sosiaalisia suhteita ja itsetunnon kohennusta. (Jajinskaja-Lahti, Liebkind & Vesala 2002, 22.) Suomessa työ on keskeinen yhteiskuntaan integroiva tekijä kaikkien ihmisten kohdalla. Sekä Suomessa että muualla teollisuusmaissa maahanmuuttajien työllistyminen on tavallisesti vaikeampaa kuin valtaväestön. Maahanmuuttajaperheet ovat usein suuria, joten yhden perheenjäsenen työttömyys vaikuttaa koko perheen elinoloihin ja kotoutumiseen. (Forsander & Ekholm 2001, 59)

Erityisen vaikeaa maahanmuutosta tekee ero tutuista sosiaalisista ryhmistä kuten perheestä tai saman kulttuuritaustan omaavista henkilöistä, joiden käyttäytymisen pystyi ennakoimaan ja joista sai tukea elämän eri tilanteissa. Maahanmuuttaja nähdään usein valtaväestön silmissä vain ulkomaalaisena eikä muita piirteitä välttämättä huomioida lainkaan. Kielimuuri sekä erilaiset normit, arvot ja uskomukset tekevät uusien sosiaalisten verkostojen rakentamisesta kuitenkin hankalaa. (Puusaari 1997, 21-22.)

Ympäristön ystävällisen vastaanoton puuttuminen tai suoranainen rasistinen kohtelu luo maahanmuuttajalle tunteen, että hän ei ole tervetullut. Stressin syntyyn vaikuttaa myös vastaanottavan yhteiskunnan luonne eli maahanmuuttajien henkinen hyvinvointi on parempi maissa, jotka harjoittavat monikulttuurisuuspolitiikkaa ja joissa suvaitaan erilaisia kulttuureja kuin niissä, joissa vallitsee sulautumispolitiikka. (Liebkind 1994, 33,35.)

4.4.1 Maahanmuuttajaperheiden haasteet

Vaikka perhe onkin maahanmuuttajalle voimavara aiheuttaa maahanmuutto usein myös ongelmia perheen sisällä. Perheenjäsenet kotiutuvat uuteen kulttuuriin usein eri tahtia, nuoret omaksuvat nopeammin uuden kulttuurin tavat kun taas vanhemmat pitävät totutussa. Vanhemmat saattavat pelätä menettävänsä lapsensa uudelle kulttuurille, jolloin he voivat vaativat lapsiaan säilyttämään vanhan kulttuurin tavat ja tottumukset. Lapset taas haluavat ja ottavat tahtomattaankin vaikutteita uusista kavereistaan ja heidän kulttuuristaan mikä voi aiheuttaa riitatilanteita perheen sisällä. (Puusaari 1997, 27.)

Lapset myös oppivat uuden maan kielen yleensä vanhempiaan nopeammin ja joutuvat siksi järjestelemään heidän ikäisilleen liian vastuullisia ja vaikeita asioita vanhempiansa puolesta. Tällainen asettelu ei tee hyvää vanhemman auktoriteetiasemalle eikä lapsen lapsuudelle. Hyvin pienille lapsille turvallisuus ja rutiinit ovat kaiken perusta, joten maahanmuuton aiheuttamat muutokset voivat aiheuttaa heissä kiukuttelua ja kapinointia. (Puusaari 1997, 27.)

Omasta kulttuurista eroavat sukupuoliroolit kuten miesten ja naisten tasa-arvoisuus, naisten työskenteleminen kodin ulkopuolella ja miesten osallistuminen lasten hoitoon voivat aiheuttaa hämmennystä. Miehet voivat jopa pelätä naisten itsenäisyyttä ja riippumattomuutta. (Puusaari 1997, 26.) Kun perheen sisäiset auktoriteettirakenteet muuttuvat voivat etenkin miesten sopeutumisvaikeudet ja syrjäytyminen ilmetä naisiin kohdistuvana vallankäyttönä ja väkivaltana. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 28.)

4.5. Retket hyvinvoinnin edistäjinä

Mitä sitten Monikulttuurikeskus Kompassin kesäretket voivat tarjota maahanmuuttajille heidän hyvinvoinnin edistämiseksi? Retkillä maahanmuuttajat saavat viettää stressivapaata aikaa luonnon keskellä, perheen seurassa ilman arjen ongelmatilanteita ja uuden yhteiskunnan vaatimuksia. Päivän aikana he voivat myös halutessaan keskustella muiden maahanmuuttajien tai järjestäjien kanssa kokemuksistaan tai vain rupatella yleisistä asioista. Koska kaikki osallistujat, muutamaa järjestäjää lukuun ottamatta, ovat maahanmuuttajia, retkillä vallitsee suvaitsevaisuuden ilmapiiri, jollaista valtaväestön ennakkoluulojen keskellä voi välillä olla vaikea löytää. Mukana olevat suoma-

laiset ovat luonnollisesti hyvin maahanmuuttajamyönteisiä, joten osallistujat saavat samalla positiivisia mielikuvia myös suomalaisista ja tuntevat ehkä itsensä enemmän tervetulleeksi yhteiskuntaan.

Retkipaikan sijaitessa rauhallisella paikalla järven rannalla ja metsän ympäröimänä, osallistujat pääsevät tutustumaan suomalaiseen luontoon ja nauttimaan sen hyvinvointia lisäävästä vaikutuksesta. Lapsille retket tarjoavat vanhempien ajan lisäksi aktiviteetteja ja onnistumisen tunteita erilaisten osallistuvien luontoon, askarteluun ja suomalaiseen kulttuuriin liittyvien tehtävien parissa. Näillä retkillä lapset saavat vapaasti olla lapsia.

5 KOMPASSIN KESÄRETKET 2010

Toimeksiantoni oli suunnitella ohjelma kahdelle maahanmuuttajaperheille suunnatulle retkelle. Ohjelma molemmilla retkillä tulisi olemaan sama. Yksi retkipäivä kestäisi n.8,5 tuntia. Retkipaikkana toimisi leirikeskus Ranta-Toivalassa Kuopiossa.

5.1 Monikulttuurikeskus Kompassi

Kompassi on Kuopion Setlementti Puijola Ry:n ylläpitämä vuonna 1999 pakolaisyhdistyksen aloitteesta perustettu monikulttuurikeskus Kuopiossa. Sen toimintaa rahoittavat Kuopion kaupunki, Raha-automaattiyhdistys ja Ulkoasiainministeriö. Kompassin tehtävänä on tarjota palveluita maahanmuuttajille ja heidän yhdistyksilleen, monikulttuurisessa parisuhteessa eläville sekä monikulttuurisuudesta kiinnostuneille suomalaisille. Kompassilla työskentelee 5 palkattua työntekijää sekä vaihteleva määrä harjoittelijoita eri koulutusaloilta. (Monikulttuurikeskus Kompassi 2010.)

Kompassin tiloissa toimii maahanmuuttajan infopiste, josta maahanmuuttajille tarjotaan henkilökohtaista neuvontaa ja ohjausta ongelmatilanteissa sekä tarjotaan tietoa harrastus-, opiskelu- ja työmahdollisuuksista. Kompassi järjestää myös kerhoja, klubeja ja monikulttuurisia tapahtumia sekä Suomen kielen opetusta ja kansainvälisyys ja asennekasvatusta. Kompassi pyörittää lisäksi Kehityskasvatus -hanketta, jonka tavoitteena on edistää kuopiolaisten tietämystä kehitysmaista ja Suomen ja eri kansalaisjär-

jestöjen tekemästä kehitysyhteistyöstä tapahtumien ja kouluvierailujen avulla. (Monikulttuurikeskus Kompassi 2010.)

5.2 Retkien kohderyhmä

Retkien kohderyhmänä olivat Kuopiossa asuvat maahanmuuttajaperheet. Suomessa oloajalla tai perhekoolla ei ollut väliä. Retkille otettaisiin mukaan n. 60 henkeä eli yksi linja-autollinen. Kompassin mukaan retkille osallistuvat lapset olivat yleensä olleet n.5-vuotiaita, joten ohjelman tulisi olla tuolle ikäryhmälle sopivaa. Osallistujien kieli-taito saattaisi myös olla rajallinen eli he eivät välttämättä osaisi suomea eivätkä englantia edes auttavasti. Ohjelma tulisi siis suunnitella niin, että sen voisi viedä läpi suhteellisen vähällä puhumisella ja selittämisellä jos yhteistä kieltä osallistujien kanssa ei löytyisi. Tarkempia yksityiskohtia osallistujista, kuten kansallisuutta tai aikuisten ja lasten lukumäärän suhdetta, ei voinut tietää ennen kuin ilmoittautuminen retkille oli päättynyt.

5.3 Ohjelman suunnitteluprosessi

Helmikuussa 2010 otin yhteyttä Monikulttuurikeskus Kompassiin ja tiedustelin mahdollisia opinnäytetyön aiheita. Ehdotin aihetta vapaaehtoistyöhön liittyen, mutta heillä oli jo muutama opiskelija tekemässä tutkimusta kyseisestä aiheesta. Esiteltyäni tarkemmin koulutustani Kompassilta ehdotettiin, että voisin suunnitella ohjelman heidän tulevan kesän perheretkilleen. He olivat aikaisemmin hoitaneet suunnittelun itse kaiken muun työn ohella, joten apu tulisi tarpeeseen. Kompassi hoitaisi itse kuljetukset ja ruokahankinnat, joten minun tehtäväkseni jäisi ohjelman ideointi, vapaaehtoisten informointi sekä ohjelman käytännön toteutus retkillä.

Olin tyytyväinen, koska sain vapaat kädet suunnitella juuri itseni näköistä ohjelmaa. Kompassin ainoa toive oli, että ohjelma olisi osallistavaa ja, että siinä olisi sekä yhteistä tekemistä koko ryhmälle että pääasiassa lapsille suunnattuja aktiviteetteja. Retkien yleisenä tavoitteena oli antaa maahanmuuttajaperheille aikaa rentoutua ja viettää aikaa niin oman perheen kuin muiden maahanmuuttajien kanssa rennossa ilmapiirissä kesästä nauttien. Yleisten tavoitteiden ollessa mielestäni melko helposti toteutettavissa, halusin asettaa itselleni astetta vaativampia tavoitteita. Halusin luoda ohjelmalle teeman, joka yhdistäisi kaikki sen osat toisiinsa. Asetin tavoitteekseni suunnitella oh-

jelman, joka tutustuttaisi Suomen kesäiseen luontoon taiteen ja leikin kautta sekä edistäisi maahanmuuttajien hyvinvointia yhteisöllisyyden ja luovuuden keinoin. Inspiraationi ohjelman suunnittelussa oli ekologinen lastenkulttuuri, jonka kuvaus seuraavassa kolmessa kappaleessa pohjautuu Lasten Aurinkovuosi - Opas ekologiseen lastenkulttuuriin -teokseen (Suosalo ym. 2008).

Ekologisen lastenkulttuurin käsite on syntynyt vuosien saatossa Lasten Aurinkojuhla -nimisten tapahtumien yhteydessä ja sillä tarkoitetaan lasten omaa kulttuuria, leikkiä ja elämän tarkkailua. Se on ympäristökasvatusta, jota voidaan tehdä esim. kädentaitopajojen, luonto- ja puutarhakoulujen sekä taiteellisen ilottelun keinoin. Ekologisen lastenkulttuurin tavoitteena on välittää lapsille arvoja, jotka ohjaavat heitä kunnioittamaan luontoa ja noudattamaan kestävän kehityksen periaatteita, jotta maapallo säilyisi elinvoimaisena myös tuleville sukupolville. Sen keskiössä ovat leikki, lapsen oman estetiikka ja yhteisöllisyys sekä aineettomat elämykset kuten luonto, musiikki ja yhteiset hetket. Lapsille halutaan opettaa, että tavarapaljous ei tuo onnea vaan vaatimaton elämäntapa ja arjen pienet ihmeet ovat rikkautta. Tärkeintä on yhdessäolo ja kiireetön kohtaaminen perheen kesken.

Ekologinen lastenkulttuuri tarjoaa lapselle mahdollisuuden luovuuden ja mielikuvituksen käyttöön. Kauneutta etsitään luonnosta; sen kasveista, eliöistä ja mineraaleista. Materiaaleina pyritään käyttämään maatuivia ja kierrätettäviä tai kierrätettyjä materiaaleja, jotka ostetaan mieluiten kirpputoreilta, saadaan lahjoituksena tai kerätään luonnosta. Lopputulos ei ole tarkkaan määritelty sillä jokainen lapsi toimii kykyjensä ja kauneuskäsitystensä mukaisesti. Aikuisen osana on avustaa ja tukea lasta päämäärän saavuttamisessa, mutta antaa lapsen tehdä ehdotukset ja päätökset itse.

Luonnon kunnioittamisen lisäksi ekologisen lastenkulttuurin ydinajatuksiin kuuluu muiden ihmisten kunnioittaminen. Se tarkoittaa muun muassa maailman ymmärtämistä kokonaisuutena, jossa teoilla on seurauksensa sekä yhteistyön voimaa, jonka avulla saadaan aikaan enemmän kuin yksilöinä. Lapsia voidaan ohjata esim. ryhmätöiden pariin, joissa yhteistyöllä saavutetaan jotain uutta ja ainutlaatuista.

Mielestäni ekologisen lastenkulttuurin ajatukset sopivat hyvin yhteen omien ajatusteni kanssa retkien mahdollisesta sisällöstä, mutta en aikunut seurata orjallisesti kirjan ”oppeja” vaan käyttää niitä omien ideoideni lisänä ja tukena. Retkien materiaalibud-

jetti oli vain 50€/retki, mikä vaati minua suunnittelemaan leikkejä ja tehtäviä, joissa ei tarvittaisi paljon materiaalia tai joissa materiaali olisi hyvin edullista, joten kierrätetyt ja luonnosta kerätyt materiaalit olisivat loistava vaihtoehto. Lähtökohtana oli, että ohjelma sijoittuisi ulos, koska leirikeskukseen sisätilat olisivat liian pienet ohjelman läpiviemiseen kun taas piha oli todella laaja. Alueen laajuus antaisi täten loistavat puitteet luonnonmateriaaleille pohjautuvien ohjelmanumeroiden toteutukselle. Kaupunkiympäristössä leikeille avoin fyysinen tila on koko ajan kaventumassa eikä lasten anneta liikkua aikuisten turvattomuuden takia yhtä vapaasti kuin ennen. (Pääjoki 2007, 290.) Näillä retkillä lapsilla olisi normaalista arjesta poiketen käytettävissään metsän, järven ja suurien nurmikenttien mahdollisuudet. Riskinä ulos suunnitellussa ohjelmassa olivat tietysti sääolosuhteet, mutta onneksi leirikeskuksessa olisi suuria teltoja, joita voisi pystyttää ulos sateen sattuessa.

Aikataulutin retken pitkälti viime vuoden retkien aikataulun mukaan. Pieniä muutoksia toki tuli johtuen ohjelmien erilaisuudesta. Ideana oli, että retken alussa olisi kaikille yhteistä ohjelmaa ja lounaan jälkeen pääasiassa lapsille suunnattua ohjelmaa. Viime vuoden kesäretkien ohjelma oli liikuntapainotteinen, joten tälle kesälle aioin luoda täysin erilaisen ohjelman, joka olisi taide- ja askartelupainotteinen. Myös oma osaaamiseni ja kiinnostuksen kohteeni vaikuttivat painotuksen valintaan. En ole koskaan ollut erityisen liikunnallinen, mutta askartelua ja kaikenlaista näpertelyä teen mielelläni, joten minun on myös helpompi ideoida niihin perustuvaa ohjelmaa ja näyttää esimerkkiä toteutusvaiheessa.

Kohderyhmän kannalta olennaista oli, että mahdollisten kieliongelmiensa takia tehtävien tulisi olla sellaisia, jotka voisi tarvittaessa selittää ja näyttää ilman puhumista. Muuten koin, että maahanmuuttajalapsille ja suomalaislapsille voi suunnitella hyvin samantyyppistä ohjelmaa. Tarkoituksena kun ei ollut ottaa esille mitään erityisiä aihepiirejä, joita käsiteltäisiin taiteen kautta vaan aiheet tulisivat osallistujilta itseltään.

Perehdyttyäni maahanmuuttajaperheiden ongelmiin sekä taiteen ja yhteisöllisyyden hyvinvointia edistävään vaikutukseen, yritin miettiä millaisen tehtävän parissa perheet voisivat työskennellä yhdessä ja vahvistaa yhteenkuuluvuuden tunnettaan. Opintojeni aikana olin usein törmännyt yhteisötaiteen käsitteeseen, joten aloin pohtimaan sen hyödyntämistä retkillä. Yhteisötaiteella tarkoitetaan ihmisryhmien yhteistyötä taiteen tekemisessä, jota yleensä ohjaa taiteilija. Yhteisötaidetta harjoitetaan eri tavoin, eri

syistä ja erilaisten ihmisten kanssa. Olennaista siinä on ihmisten yhteinen toiminta. Se sopii mille tahansa elämän kentälle ja on hyvin tilannesidonnaista. (Bardy 2007, 24-25.) Pienimuotoinen yhteisötaideprojekti tuntui suhteellisen helpolta toteuttaa, vaikk- en varsinainen taiteilija ollutkaan. Taideprojekteissa positiivista on se, että ne voivat sisältää lähes mitä vain riippuen suunnittelijasta ja kohderyhmästä. Yhteisötaiteen avulla voidaan käsitellä vaikeitakin aiheita tai pyrkiä esimerkiksi vaikuttamaan yhteiskuntaan, parantamaan tai kasvattamaan. Sille ei kuitenkaan tarvitse asettaa suuria tavoitteita vaan pelkkä yhdessä taiteileminen voi olla riittävä syy yhteisötaideprojektin perustamiselle. (Bardy 2007.)

Yhteisötaideprojekteissa työstetään usein yhtä suurta teosta koko osallistujajoukon kesken, mutta minä halusin pitää perheen suurimpana taidetta tekevänä yksikkönä, koska yhtenä tavoitteista oli perheen keskinäisten suhteiden vahvistaminen. Projektini tuskin täytti muutenkaan yhteisötaiteen puhdasta määritelmää, koska mukana ei ollut ammattitaiteilijaa eikä projekti ollut kovin laaja vaan vain yksi ohjelmanumero muiden joukossa. Tämä ei mielestäni kuitenkaan vähentänyt projektini arvoa, sillä ohjelman tavoitteena ei ylipäänsäkään ollut noudattaa ennalta määrättyä kaavaa vaan suunnittelin ohjelman kohderyhmälle ja tilanteeseen sopivaksi.

Materiaaleiksi taideteoksille määräytyi teeman mukaan kaikki luonnosta löytyvä materiaali kuten kivet, kukat, ruoho, lehdet, tikut ym. Seuraavaksi aloin miettiä millaista taidetta niistä voisi tehdä ja olisiko se jotain mikä jäisi tapahtumapaikalle osaksi luontoa vai jotain minkä osallistujat voisivat halutessaan ottaa mukaan. Päädyin jälkimmäiseen vaihtoehtoon, jotta osallistujat voisivat halutessaan ottaa teoksensa muistoksi kotiin mukaan. Ensimmäiseksi, ohjelmanumeroksi siis muotoutui perheiden yhteiset taideteokset, joiden materiaali kerättäisiin ympäröivästä luonnosta. Teos koottaisiin A3-kokoiselle paperille liimaa apuna käyttäen ja sen tekemiseen ja materiaalien keräämiseen kuluisi aikaa tunnista kahteen tuntiin.

Taideteosten ja lounaan jälkeen aikaa ennen kahvihetkeä oli ohjelmaan varattu n.3 tuntia. Siinä ajassa ehtisi hyvin vetää läpi useammankin ohjelmanumeron. Kompassin taholta ohjelmaan toivottiin käpylehmien rakentamista, jota olin miettinyt itsekkin, sillä ne kuuluvat niin olennaisesti perinteisiin suomalaisiin luontoleikkeihin ja täyttävät ekologisen lastenkulttuurin kriteerit. Päätin kuitenkin lisätä samalle rastille vielä lehmien aitauksien rakentamisen sekä kaislalaivojen tekemisen. Laivojen rakentamisen

olin oppinut jo lapsuudessani vanhemmiltani, mutta huomasin, että Lasten Aurinkovuosi -teoksessa oli täysin sama ohje. Kuinkahan kauan mahtaa olla siitä kun ensimmäinen kaislalaiva on Suomessa taiteltu?

Kompassi ehdotti myös onkimista, jota edeltäisi onkivapojen teko. Koin sen ajatuksena liian haastavaksi pienille lapsille ja myös järjestäjille sillä vapaaehtoisia oli tulossa retkille vain muutamia eikä kapasiteetti siis riittäisi rannalla siimojen ja koukkujen kanssa heiluvan lapsiryhmän paimentamiseen. Onkiminen sopisi kyllä pienelle ryhmälle, muttei näin suurelle joukolle. Pohdin myös mistä saisimme onkivapoja, koska ihan mistä tahansa ei oksia ole lupa mennä katkomaan. Pidin onkimisen vielä kuitenkin ohjelmassa mukana jos sattuisin keksimään ratkaisun edellä mainittuihin ongelmiin.

Yhdeksi tehtäväksi päätin ehdottaa kivien maalaamista. Siinä lapset saisivat kosketuksen luontoon sopivan kokoisia ja mallisia kiviä kerätessään ja voisivat toteuttaa luovuuttaan maalausprosessissa. Lapsille voitaisiin tarjota sekä maalausmalleja, esim. leppäkerttu tai koppakuoriainen, että antaa heidän itse päättää mitä kivistä muotoutuu. Kivistä ei tarvitsisi välttämättä maalata mitään konkreettista vaan abstrakti värien kirjo kävisi aivan yhtä hyvin. Tärkeintä olisi, että lopputulos olisi taiteilijan mieltymyksen mukainen.

Vaikka ohjelmassa oli jo paljon sellaista missä lapset pääsivät itse tuottamaan jotain, tunsin, että siihen oli vielä saatava tehtävä missä itse tekemisellä on selkeä päämäärä. Syntyvän tuotoksen pitäisi olla jotain millä on käyttötarkoitus. Aloin miettiä mitkä lapsuuteni leikit olivat sellaisia, joihin en kyllästynyt koskaan ja mieleeni tulivat saippuakuplat. Miten sitten saisin tehtyä saippuakuplien puhaltelun mahdolliseksi kaikille retkeläisille? Olisi aivan liian kallista ostaa puhaltimet jokaiselle eikä se olisi kovin luovaakaan. Yhtäkkiä muistin nähneeni joskus ohjeen, jossa rautalangasta saatiin vääntämällä tehtyä saippuakuplahallin. Sen ei tarvitsisi olla ympyrän muotoinen vaan esim. sydän tai kukka ja sen voisi halutessaan koristella helmillä. Taittelutehtävä ei olisi liian vaikea 5-vuotiaalle ja vanhemmille lapsille jo niin helppo, että he ehtisivät tehtailemaan niitä tarvittaessa pikkusisarilleenkin. Rautalanka olisi myös erittäin edullinen materiaali, samoin kuin saippuakuplanesteeseen tarvittava astianpesuainekin.

Ensimmäiseen ohjelmaehdotukseeni kuuluivat siis yhteisenä ohjelmana taideteokset ja lasten rasteilla käpylehmät ja kaislalaivat, onkiminen, kivien maalaus ja saippuakuplat. Ehdotus meni aluksi Kompassille läpi sellaisenaan, mutta lyhyen pohdinnan jälkeen he kuitenkin päättivät, että ohjelmaa oli liikaa, sillä vapaa-aikaa haluttiin olevan enemmän. He olivat kokeilleet kivien maalausta aikaisemmin jollain toisella retkellä ja koska se ei silloin ollut onnistunut odotetulla tavalla, he eivät halunneet sitä mukaan nytäkään. Myös onginta päätettiin jättää pois, mikä ei minua yllättänyt eikä erityisemmin haitannut, sillä olinhan jo alusta asti pitänyt sitä liian hankalana tämän tyyppisille retkille. Kivien maalauksen taas olisin halunnut pitää, sillä siinä olisi yhdistynyt taide ja luonto luontevasti ja lapset olisivat saaneet konkreettisen muiston retkestä. Olisin toisaalta voinut taistella kivien maalauksen puolesta ja vakuuttaa, että vaikka he olivat kohdanneet siinä ongelmia viimeksi, se ei tarkoita, ettei se voisi nyt onnistua. Koin kuitenkin, että toimeksiantajan mielipide oli tällä kertaa tärkeämpi kuin minun.

Ohjelmanumerot alkoivat siis olla aikalailla koossa. Minua pyydettiin kuitenkin lisäämään ohjelmaan vielä miesten ja naisten saunavuorot. Olin kyllä huomannut saunavuorot edellisen vuoden retkiohjelmassa, mutta en laittanut niitä omaan ohjelmaani, koska en uskonut kovinkaan monen käyvän saunassa tai ainakaan viihtyvän siellä kauaa. Kompassilta kuitenkin osattiin kertoa, että innokkaita saunojia on aina ollut. Uudessa ohjelmassa lasten tehtävärastit ja saunavuorot olivat siis päällekkäin. En uskonut sen kuitenkaan vaikuttavan rastien toteutukseen, koska rastit eivät vaadi kaikkia lapsia olemaan läsnä yhtä aikaa. Oikeastaan lasten porrastettu osallistuminen rasteille helpottaisi rastivetäjien työtä.

Tarkasteltuani ohjelmaa, koin, että kahden ohjelmanumeron poistamisen jälkeen jotain jäi puuttumaan ja pelkäsin, että retkille tulisi turhankin paljon vapaa-aikaa vaikka sitä jonkin verran haluttiinkin. Lapset ovat aktiivisia ja toimettomuus voisi saada heidät turhautumaan, joten päätin miettiä vielä jotain pientä lisäystä ohjelmaan. Pohdiskelin miten onginnan saisi toteutettua turvallisesti ja yksinkertaisesti ja mieleeni tuli pieni pöydällä pelattava magneettiongintapeli, jota pelasin lapsuudessani. Siinä yritetään magneettiongella saada saaliiksi alustalla pyöriviä kaloja, joiden suut menevät auki ja kiinni. Halusin toteuttaa tämän pelin kuitenkin luonnollisessa koossa, jotta onginta tuntuisi todentuntuisemmalta. Oikeaan ongintaan verrattuna pelissä saaliin saaminen olisi huomattavasti todennäköisempää eikä todellisia vaaratilanteita syntyisi. Kompass-

sillakin innostuttiin ideastani ja saatuani yhden ohjelmanumeron takaisin olin tyytyväisempi lopulliseen ohjelmaan (Liite 1).

Onkipelin rakentaminen oli jo itsessään projekti, mutta hyvää ideaa ei voinut heittää hukkaan. Kalojen materiaaleina käytin kirpputorilta ostamiani erivärisiä tyynyliinoja, joista ompelin n.20 kalaa. Täytteenä käytin auringonkukan siemeniä, joita oli jäänyt yli versojen kasvatusprojektistani. Metalliosana, johon ongen magneetti tarttuisi, käytin rautalankaa. Onkivavat, joita oli kuusi kappaletta, sain vanhempieni pihasta. Siimana oli juuttinarua ja magneetit ostin askartelukaupasta. Järvenä toimi äitini lahjoittama sinikuvioinen kangas. Pelin valmistuskustannukset olivat siis hyvin pienet ja valmistuksessa pyrin mahdollisimman pitkälle noudattamaan ekologisuuden periaatteita.

Suunnittelin ohjelman Kompassin ohjeiden mukaan n. 5-vuotiaille, mutta osallistujien iästä ei kuitenkaan etukäteen voinut olla aivan varma. Mielestäni ohjelmanumeroni olivat sellaisia, ettei osallistujan iällä ollut paljoa merkitystä, koska jokainen voisi tehdä taidetta ja askarrella omien kykyjensä mukaan. 5-vuotiaan motoriset kyvyt ovat kuitenkin jo niin kehittyneet, että liiman levittäminen tikun avulla onnistuu. Merkitystä olisi osallistujien mielenkiinnon kohteilla, sillä he eivät välttämättä olisi kiinnostuneita tämän tyyppisestä ohjelmasta vaan voisivat haluta esimerkiksi pelkästään liikunnallista toimintaa. Tämä riski oli kuitenkin otettava, koska kohderyhmän mielenkiinnon kohteista ei ollut tietoa etukäteen. Mahdollisten toimettomien hetkien varalta päätimme ottaa mukaan erilaisia ulkopelejä ja mieltiä helppoja leikkejä, joita kuka tahansa järjestäjistä voisi tarvittaessa vetää.

Noin viikko ennen retkiä lähetin Kompassille ostoslistan tarvittavista materiaaleista sekä vapaaehtoisille pienen oppaan, jossa selvitettiin heidän roolinsa, retken kulkua ja ohjelmanumerot yksityiskohtaisesti. Olisin luonnollisesti vastuussa suunnittelemani ohjelman toteutuksesta ja toimin vetäjänä yhteisöllisten taideteosten tekemisessä, mutta koska en voisi olla kaikilla rasteilla yhtä aikaa, minun tulisi vielä paikan päällä selvittää rastien vetäjille heidän tehtävänsä tarkemmin.

En ollut aikaisemmin oikeastaan toiminut ohjaustehtävissä, enkä varsinkaan lasten ohjaajana, joten päätin tutkia olisiko lasten taidetoiminnan ohjaamisesta teorioita, joista voisin ottaa ideoita ja neuvoja. Uusikylä (2001, 21) on koonnut yhteen lasten luo-

vuotta tukevia keinoja, jotka sopivat mielestäni hyvin ohjenuoraksi sekä minulle näitä retkiä ajatellen että yleisesti lapsille suunnatun kulttuuritoiminnan vetäjille.

- Järjestä lapsille omia paikkoja luovaan toimintaan
- Anna lapselle materiaaleja ja välineitä
- Rohkaise lasta luovaan toimintaan
- Aseta lapsen tuotoksia esille, mutta älä painota liikaa niiden laatua
- Anna omalla luovalla työlläsi esimerkki lapselle
- Anna lupa luoda. Viritä ilmasto luovaksi, älä arvostele, anna vapautta
- Älä korosta sukupuoliroolia. Anna tyttöjen ja poikien tehdä samoja asioita
- Anna lapsen olla erilainen äläkä muokkaa kaikkia samaan kaavaan
- Viljele hyväntahtoista huumoria

Ohjeet ovat hyvin käytännönläheisiä ja helposti ymmärrettäviä ja siksi mielestäni erityisen käyttökelpoisia. Yritinkin hyödyntää niitä parhaani mukaan ohjelman toteuttamisvaiheessa.

6 TOTEUTUKSEN ARVIOINTI

6.1 Retki 3.7.2010

Sää retkiaamuna oli onneksi aurinkoinen, sillä ohjelman läpivieminen leirikeskukseen teltoissa olisi voinut latistaa tunnelmaa. Harmiksemme linja-autolla selvisi, että n.15 henkilöä ei ollut tullutkaan paikalle. Joukossa oli kaksi suurperhettä, joiden lapsiluku olisi ollut n.8. Alun perin lapsia oli ilmoittautuneista 25, joten vähennys näkyi selvästi. Retkille olisi myös ollut tulossa paljon enemmän osallistujia kuin mukaan mahtui, joten siinäkin mielessä viime hetken peruutukset olivat valitettavia. Itseäni lähtökellällä huolestuttanut seikka oli, että suurin osa lapsista oli huomattavasti odotettua vanhempia. Olin suunnitellut ohjelman n. 5 -vuotiaille, joten pelkäsin, etteivät rastit olisi tarpeeksi haastavia ja mielenkiintoisia yli 10-vuotiaille. Monet aikuisista tuntuivat puhuvan joko suomea tai englantia ja lapsista suuri osa oli asunut Suomessa koko ikänsä, joten suuremmilta kielivaikeuksilta luultavasti välttyttäisiin.

Saavuttuamme leirikeskukseen osallistujat lähtivät tutkimaan aluetta ja järjestäjät aloittivat kahvihetken järjestelyt. En ollut käynyt tapahtuma-alueella aikaisemmin, joten aloin suunnitella tehtävärastien toteutuspaikkoja ja laittamaan tarvikkeita paikoilleen taideteosten tekemistä varten. Vanhemmat pojat olivat tässä vaiheessa jo in-

nostuneet jalkapallon pelaamisesta ja nuorempia sai hätyytellä pois laiturilta. Mietin oliko edes mahdollista saada kaikki lapset yhtä aikaa samaan paikkaan. Kahvihetken alkaminen sai perheet hetkeksi istumaan rauhassa pöytien ääreen, mutta kun mehu oli juotu ja pulla syöty olivat lapset taas juoksemassa ympäri pihaa ja leikkimässä löytämillään peleillä ja leluilla.

Olin ajatellut, että ensimmäinen ohjelmanumero eli ”Taideteokset” toteutettaisiin perheinä. Käytännössä tämä ei toteutunut kuin muutamien kohdalla. Tehdessäni viimeisiä valmisteluja yksi järjestäjistä tiedotti perheitä alkavasta ohjelmanumerosta ja kehotti heitä siirtymään pihalle. Lapset tulivat paikalle kuitenkin lähinnä sisarustensa kanssa kun taas vanhemmista suurin osa jäi kahville tai siirtyi pihan muihin osiin istuskelemaan. Lapset myös halusivat tehdä omat taideteoksensa eikä yhteinen teos siskon tai veljen kanssa tullut kysymykseenkään. Yhteistyötä perheen kesken ei taiteen teossa siis syntynyt. Pääjoki (2007) kertoo, että aikuisjohtoisessa toiminnassa yksilösuorituksen ja kilpailun merkitys korostuu ja joissain tapauksissa leikillisyyden on todettu vähentyvän aikuisen tullessa mukaan toimintaan. Mietin oliko mahdollista, että pelkkä läsnäoloni sai lapset luopumaan yhteistyöstä? Ainakin se oli yksi mahdollisuus.

Pojista vain harva innostui taidetehtävästä, sillä toisella puolella pihaa tapahtunut jalkapalloilu tuntui kiinnostavammalta. Vanhemmista vain ne, joilla oli yksi pieni lapsi, osallistuivat taiteen tekemiseen avustamalla materiaalien keräämisessä ja kiinnittämisessä. Ohjelmanumero ei siis mennyt aivan suunnitellusti, mutta kaikki osallistuneet tuntuivat viihtyvän teostensa parissa siihen asti kuin keskittymiskyky riitti. Välillä lapset saattoivat käydä pelaamassa jalkapalloa tai vanhempiensa luona, mutta palasivat sitten liimaamaan muutaman uuden lehden tai kiven teokseensa. Oli hienoa nähdä onnistumisen riemua kun joku keksi, että keltaisen kukan avulla taideteokseen saa hangattua väriä ja piirrettyä sen avulla auringon. Yhden keksintö inspiroi muitakin ja kohta kaikille oli löydettävä keltaisia kukkia värikyniksi. Mieleen jäi 4-vuotias tyttö, joka teki päättäväisesti ja kyllästymättä taideteostaan vaikka muut olivat poistuneet paikalta jo paljon aikaisemmin. Muille taideteokset olivat vain yksi ohjelmanumero muiden joukossa, mutta tällä taiteilijalla oli selvästi kirkkaampi visio lopputuloksesta. Huomasin, että osalla lapsista oli aluksi ongelmia ymmärtää tehtävänantoa, joten seuraavalle retkelle suunnittelin tekeväni esimerkkitaideoksen, jotta idea tulee paremmin selville.

Lounaan jälkeen keskustelimme rastin vetäjien kanssa tarkemmin rastien toteutuksesta ja jaoimme tehtävät. Opetin miten kaislaveneitä ja saippuakuplahaltimia taitellaan ja mikä on onkipelin toimintaidea. Kaikki vetäjät olivat hyvin sosiaalisia, ihmisläheisiä ja paljon maahanmuuttajien kanssa tekemisissä olleita, joten luottamus heidän pärjäämiseensä rastien vetäjinä oli korkealla.

Askartelemani onkipeli herätti heti positiivista huomiota niin järjestäjien kuin osallistujienkin keskuudessa. Värikkäät kalat ja haasteellinen onkimistekniikka pitivät varsinkin nuorimpia kalastajia otteessaan pitkiäkin aikoja. Vanhempia poikia onkiminen jaksoi kiinnostaa tekniikan oppimiseen asti. Nuorempien sisarusten jatkuvat huijausyritykset taidon puuttuessa saattoivat myös ajaa vanhemmat lapset muihin leikkeihin. Ilmeisesti mitään varsinaisia kalastuskilpailuja ei pidetty vaan kaikki onkivat omaan tahtiin vaikka salaa ehkä kilpailtiin hiukan vieruskaverin kanssa. Loppupäivästä osa ongista oli kateissa, sillä pojat olivat halunneet kokeilla mahtaako magneetti toimia myös järven oikeisiin kaloihin.

Saippuakuplat olivat ehdottomasti suosituin ohjelmanumero. Puhalluslaitteen taitteleminen oli tarpeeksi helppoa ja jokainen sai tehdä jotain saippuakupliensa eteen. Suuren lapsiryhmän hallinta oli välillä hankalaa kun kaikki kysyivät yhtä aikaa neuvoja ja halusivat saippuavettä kuppeihinsa. Pienimpien kanssa sai olla tarkkana, ettei saippuavettä mennyt suuhun asti. Kärsivällisyyttä tarvittiin niin järjestäjien kuin osallistujien joukossa. Lopulta kun kaikki olivat saaneet taiteltua yksilölliset puhaltimensa ja saaneet saippuavettä mukeihinsa alkoi kilpaileminen suurimman kuplan puhaltamisessa, saippuakuplien rikkomisessa ja erikoisimman muotoisen kuplan aikaansaamisessa. Miten vedestä, astianpesuaineesta ja rautalangasta voikin saada niin paljon iloa aikaan?

Meistä järjestäjistä hyvinkin eksoottisilta, jännittäviltä ja samalla ihanan perinteisiltä tuntuneet käpylehmät ja kaislalaivat eivät herättäneet kiinnostusta lapsissa vaikka rastin vetäjä yritti kaikin keinoin innostaa heitä mukaan. Tässä huomattiin, kuten Pääjokikin (2007, 289-290) toteaa, että lapsen ja aikuisen kokemus maailmasta on hyvin erilainen. Jos haluaa tuottaa lastenkulttuuria, on perehdyttävä tarkasti lasten ajatusmaailmaan eikä sekään takaa sen täydellistä ymmärtämistä ja lastenkulttuurin salaisuuksien avautumista. En tiedä olisiko jonkinlainen tarina houkutellut lapsia rakentamaan lehmii, lampaita ja aitauksia vai olisivatko he vain tarvinneet rauhallisemman

ympäristön pystyäkseen keskittymään näin yksityiskohtaiseen askarteluun. He eivät ehkä osanneet eläytyä maatilän tunnelmaan, koska he ovat eläneet lapsuutensa niin erilaisessa ympäristössä eikä oikein tiedetä millaisia leikkejä lehmillä ja lampaila leikittäisiin. Mielikuvitusleikeissä esim. perinteiset ammatit ovat väistyneet fiktiivisempien leikkien tieltä ja leikkien aineksia haetaan yhä kauempaa. (Pääjoki 2007, 291.) Ympärillä tapahtuneet hektisemmät ja ehkä jännittävämmiltä tuntuneet muut ohjelmanumerot veivät varmasti myös huomiota hidastempoisilta perinneleikeiltä.

Hyvin onnistuneen retken jälkeen sekä minun että muiden järjestäjien päässä pyöri kuitenkin muutamia muutosehdotuksia ja ohjelmalisäyksiä seuraavaa retkeä ajatellen. Mielestäni taideteoksille varatut pöydät ja jalkapallokenttä olivat liian kaukana toisistaan, joten ryhmää oli vaikea hallita eivätkä kaikki olleet tietoisia mitä pihan toisella puolella tapahtui. Seuraavalla retkellä pöydän tulisi olla näköetäisyydellä kentästä, jotta jalkapallon lumoissa olevat pojat saataisiin paremmin muuhun ohjelmaan mukaan. Käpylehmät ja ruokolaivat eivät olleet menestys, mutten aikonut poistaa niitä ohjelmasta. Lapset ovat yksilöitä ja joillekin käpylehmien teko on mielekkäämpää kuin toisille. Ohjelman ideana ei kuitenkaan ole pakottaa ketään tekemään mitään mitä lapsi ei halua vaan tarjota mahdollisuuksia, joista jokainen voi löytää itselleen sopivan.

Osa järjestäjistä oli suunnitellut nuotiolaulujen mukaan ottamista ohjelmaan, koska osa aikuisista osallistujista oli toivonut nuotion sytyttämistä tunnelman luomiseksi. Suomalainen nuotiomusiikki kitaran säestyksellä toisi varmasti hienon lisän retkipäivään. Mielestäni retkellä oli turhan paljon vapaa-aikaa ja varsinkin lapsista huomasi, että he alkoivat kyllästyä toimettomuuteen ja vaativat keksimään lisää ohjelmaa. Hypynarulla, jalkapallolla ja muilla urheiluvälineillä lapset saatiin kuitenkin lopulta pidettyä tyytyväisinä.

6.2 Retki 7.8.2010

Sää oli jälleen suosiollinen. Osallistujista suuri osa oli peruuttanut tulonsa Mikkelissä samaan aikaan olleen maahanmuuttajataapahtuman takia. Onneksi peruutukset olivat tulleet tällä kertaa ajoissa, joten korvaavia osallistujia oli ehditty pyytää mukaan. Olin tyytyväinen, että nyt lapsista valtaosa oli alle kouluikäisiä tai alakoululaisia. Suomen tai englannin kieltä osaavia oli jälleen valtaosa.

Tälläkään kertaa ajatukseni perheiden sisäisestä yhteistyöstä taiteen tekemisessä ei toteutunut halutulla tavalla. Ennen kuin retken aloittava kahvihetki oli ehtinyt päättyäkään, olivat jo ensimmäiset uteliaat taiteilijanalut kysymässä mitä teen ja saavatko hekin tehdä oman taideteoksensa? Kohta pöydän ympärillä olikin jo kymmenkunta innokasta odottamassa enkä voinut olla päästämättä heitä työn touhuun. Olisin voinut olla tiukempi ja kärkeä heidän odottaa sen aikaa kun kahvitauko on loppunut, jolloin perheet olisi voitu saada houkuteltua yhdessä paikalle. Lasten innostus vei minut kuitenkin taas mukanaan ja viime retken tilanne toistui uudelleen.

Työille taiteen tekeminen oli jälleen mieluisampaa kuin pojille, mutta edelliseen retkeen verrattuna pojat olivat aktiivisempia ja toisaalta myös nuorempia kuin viime retkeläiset. Olin edellisestä retkestä poiketen siirtänyt pöydät lähemmäs jalkapallokenttää, mikä sai pojat ehkä huomioimaan paremmin muutkin ohjelmamahdollisuudet. Vanhemmat käyttäytyivät samoin kuin viimeksikin eli istuivat kahvilla tai pihalla omissa ryhmissään. Vain muutamat osallistuivat taidehetkeen. En tosin tiedä tuliko vanhemmille missään vaiheessa selväksi, että ohjelma oli tarkoitettu koko perheelle. Viime kerrasta edes jotain oppineena tein esimerkkitaideteoksen, mikä selkeästi paransi tehtävänannon ymmärtämistä. Lapset eivät seisseet hetkeäkään paikallaan ihmetellen vaan ryhtyivät heti toimeen. Harmi vain, että helteinen kesä oli jo ehtinyt kuivattamaan suurimman osan luonnonkukista ja lehdistä. Tällä retkellä taideteoksista ei siis tullut aivan niin värikkäitä, mutta se ei taiteilijoita haitannut, sillä kivistä sai rakennettua monenlaisia muotoja. Minua huvitti, kun lapset liimasivat paperien nurkkiin painoksi asettamani kivet osaksi taideteostaan. Aluksi yritin selittää, että kivet ovat vain painona, eivät koristeita, kunnes tajusin, että juuri näin ei saanut tehdä. Jos lapset näkevät ne osana teostaan minulla ei ole oikeutta sanoa heille, että ne eivät saa olla siinä. Suosalo ym. (2008) painottavat, ettei aikuisen pidä liikaa puuttua lapsen teoksen lopputulokseen vaan tarjota vain puitteet teoksen tekemiselle. Lopun ajasta tajusin keskittyä tehtävääni eli kannustamiseen, kehumiseen ja liiman annostelemiseen.

Edellisestä retkestä poiketen tehtävärastit järjestettiin vasta naisten saunan jälkeen sillä lapset vaativat päästä uimaan. Päivä oli todella kuuma, joten vilvoittelu järvessä teki kaikille hyvää. Me järjestäjätkin pääsimme uimaan ja leikkimään lasten kanssa vesileikkejä. Oli hienoa miten nopeasti lapset alkoivat kohdella minua kuin vanhaa tuttua. Tällä retkellä välit lapsiin tuntuivatkin paljon tuttavallisemmilta mikä teki ret-

kestä merkityksellisemmän myös minulle. Lapsille tyypilliseen tapaan järvestä ei olisi haluttu tulla pois paleltumisenkaan uhalla, mutta miehet oli päästettävä saunaan ja muuta ohjelmaa vietävä eteenpäin.

Osa rastien vetäjistä oli ollut mukana jo edellisellä retkellä, joten opastusta ei tällä kertaa tarvittu paljoakaan. He olivat myös kokeneita vapaaehtoisia jo pidemmältä ajalta, joten minun ei tarvinnut olla huolissani heidän kyvykkyydestään. Onginta oli taas suosiossa eikä käyttäytymisessä ei viime retkeen verrattuna näkynyt muutosta. Nuoremmat jaksoivat onkia pidempään koska heille se oli siinä riitti haastetta kun taas vanhemmat lapset poistuivat tekniikan opittuaan muille rasteille. Jokainen sai kuitenkin saaliin joko sitten rehellisin tai hieman vilpillisin keinoin eivätkä kaikki olisi halunneet luopua kaloistaan kotiin lähtiessäkään.

Saippuakuplarastin hallinta oli jälleen haasteellista osallistujien liiallisen innokkuuden takia. Jokainen sai kuitenkin taiteltua oman puhallustikkunsa joko omin voimin tai vetäjän avustuksella. Saippuavettä ei ehtinyt millään tehdä yhtä nopeasti kuin sitä meni. Kiinnostus kuplia kohtaan tuntui loputtomalta ja mikäli astianpesuaine ei olisi loppunut, olisi kuplia puhallettu varmaan linja-auton saapumiseen asti.

Mielenkiinto käpylehmiä ja ruokolaivoja kohtaan ei tässäkään lapsijoukossa ollut mainittavaa. Sain houkuteltua muutamia lapsia rakentamaan lehmiä ja taittelemaan veneitä, mutta intoa ei riittänyt kuin hetkeksi. Yritin parhaani mukaan innostaa heitä leikkiin mukaan ja näyttää esimerkkiä, mutta en tiedä oliko vika enemmän ohjaajan taidoissani vai tehtävässä itsessään kun en saanut heitä pysymään kauaa paikallaan. Edellisen retken toteutusraportissa pohtimani lapsen ja aikuisen ajatusmaailman erot ja lapsien erilaiset kiinnostuksen kohteet pätevät varmasti tähänkin retkeen. Toisella puolella pihaa meneillään olleet onginta ja saippuakuplien puhallus näyttivät olevan myös selvästi jännittävämpiä vaihtoehtoja. Rastien aikana nuotiopaikalla pari vapaaehtoista esitti nuotiolauluja ja aikuiset istuivat kuunnellen ja samalla katsellen järvi- maisemaa. En valitettavasti päässyt rastien vetäjän roolistani käsin näkemään tarkemmin miten osallistujat kokivat tilanteen, mutta kauempaa katsottuna tunnelma näytti olevan hyvin rauhallinen ja keskittynyt.

7. POHDINTA

Perheet ja erityisesti lapset olivat minulle ennestään melko tuntemattomia niin tapahtuman kohderyhmänä kuin arkielämässäkin. Olen ollut hyvin vähän tekemissä lasten kanssa, joten pelkäsin hieman etukäteen miten kommunikointi välillämme sujuisi. Olen kuitenkin aina ollut sitä mieltä, että lapsille tulee puhua kuten aikuisillekin, kuunnellen ja kunnioittaen ilman lässyttämistä. Olikin hienoa huomata miten mutkattomasti minut otettiin ryhmään mukaan. Varsinkin tytöt ottivat minut ”isosiskokseen” ja kyselivät minua koko ajan mukaan leikkeihinsä ja peleihinsä. Olinkin varmasti omalla tavallani outo aikuinen, koska olin aivan yhtä innoissani leikkimisestä kuin lapsetkin.

Vaikka ohjelma molemmilla retkillä oli lähes täysin identtinen, tuntuivat retket silti hyvin erilaisilta. Lapsien kiinnostus eri ohjelmanumeroita kohtaan oli kyllä melko samanlaista eli keskittyminen pidempiä aikoja oli vaikeaa ja toiset tehtävät olivat mieluisampia kuin toiset. Jälkimmäisellä retkellä toimetonta vapaa-aikaa ei kuitenkaan ollut oikeastaan yhtään, toisin kuin ensimmäisellä retkellä. Ero selittyy osittain sillä, että ensimmäisellä retkellä uimassa kävi vain muutama, kun toisella retkellä lähes kaikki osallistuivat uimiseen. Jälkimmäisellä retkellä lapset tuntuivat muutenkin hieman aktiivisemmilta ja puheliaammilta. Osallistujien persoonilla ja heidän valinnoillaan tuntui siis olevan suuri vaikutus retkien kulkuun. Tämä oli toisaalta tarkoituskin, jotta retkillä jokainen saisi toteuttaa itseään haluamallaan tavalla ja sitä kautta hyvinvointi lisääntyisi.

Mielestäni retket onnistuivat yleisesti ottaen hyvin, vaikka kehitettävää toki löytyikin. Suunnittelin ohjelman heti alusta alkaen n. 5-vuotiaille, koska toimeksiantajan taholta kerrottiin lasten olleen yleensä sen ikäisiä. Minun olisi pitänyt kuitenkin miettiä enemmän sitä, että lapset voivat olla myös vanhempia, jopa teini-ikäisiä. Nyt muutama vanhemmat lapset kokivat retket pitkävetaisinä, koska heitä ei ollut otettu tarpeeksi huomioon suunnitteluvaiheessa. Ohjelmanumeroistani suurin osa kuten taide-tekset, onkiminen ja saippuakuplat sopivat vanhemmillekin lapsille, mutta en onnistunut yrityksistäni huolimatta houkuttelemaan heitä mukaan ja jos onnistuinkin ei heidän mielenkiintonsa riittänyt pitkäksi aikaa.

Harmittamaan jäi myös yhteisöllisten taideteosten muuttuminen yksilötaiteeksi. Olisin halunnut nähdä perheiden toimivan yhdessä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi ja luovan sitä kautta vahvempaa suhdetta toisiinsa. Pieniä taiteilijanalkuja ei yhteisöllisyyden puute tuntunut kuitenkaan haittaavan vaan oman taideteoksen luominen oli ehdottoman tärkeää. Tässä siis nähtiin, että vaikka ohjelman suunnittelijalla olisi näkemyksensä siitä kuinka teosten tekemisen tulisi tapahtua ja millaisia vaikutuksia sen tulisi saavuttaa, taiteen tekemisen ja luovuuden toteuttamisen on tapahduttava taiteilijan omilla ehdoilla.

Yhteisöllisyyden ajatus toteutui onneksi muissa ohjelmanumeroissa kuten onkimisessa sekä saippuakuplien puhaltelussa, jossa kilpailtiin suurimman pallon puhaltamisessa ja pallojen rikkomisessa. Lasten leikkiessä aikuiset viettivät aikaansa ryhmissä istuskellen ja rupatellen. Olin itse ajatellut, että retkillä pääajatuksena olisi, että perheet viettäisivät aikaa yhdessä, mutta oikeastaan lapset olivat keskenään ja aikuiset keskenään varsinkin jos lapsia oli perheessä useampia. Vanhemmat myös jättivät lastensa vahtimisen aikalailta järjestäjien vastuulle vaikka olimme painottaneet, että jokainen pitää huolta omista lapsistaan. Vanhemmat siis tuntuivat pitävän retkeä mahdollisuutena pitää taukoa lastenhoidosta ja viettää rauhallista aikaa aikuisten kesken.

Näin jälkikäteen ajatellen tuntuu hyvinkin loogiselta, että vanhemmat, jotka viettävät lasten kanssa suurimman osan ajastaan, haluavat välillä omaa aikaa. Lapset tarvitsevat jatkuvasti aktiviteetteja kun taas vanhempien voimavarat ovat arjen pyörittämisestä vähissä. Osallistujien hyvinvointia siis edistettiin, mutta vain eri keinoin mitä olin suunnitellut. Järjestäjien toimiessa lapsenvahteina ja ohjelmanumeroiden vetäjinä vanhemmat saivat kerätä voimia tulevaa varten ja lapset mahdollisuuden toteuttaa itseään.

Mielestäni ohjelman vahvuuksia oli se, että hyvin pienillä kustannuksilla oli pystytty luomaan monenlaisia ohjelmanumeroita. Kompassin kaltaisessa järjestössä niukan budjetin tulee riittää monien erilaisten palvelujen ylläpitämiseen, joten edullisilla ja kekseliäillä ratkaisuilla tuetaan monipuolisen palvelutarjonnan pysyvyyttä. Lastenkulttuurin tuottaminen myös sinne missä rahaa on vähän, on täysin mahdollista jos käytetään mielikuvista ja tyydytään hieman vaatimattomimpiin ratkaisuihin. Vaatimattomat ratkaisut eivät kuitenkaan tarkoita huonompia ratkaisuja vaan sitä, ettei niiden tuottamiseen tarvita niin paljon materiaaleja ja resursseja. Lapset ovat tottuneet peli-

konsoleihin ja animaatioelokuviin, mutta eivät he tarvitse niitä viihtyäkseen vaan askartelut, ulkopelit ja oleskelu perheen kanssa riittävät paremmin kuin hyvin. Olisi hienoa jos kaikilla olisi mahdollisuus käydä katsomassa esim. teatterien lasten näytelmiä, mutta näin ei ainakaan vielä ole. Maahanmuuttajille uuden kulttuurin kulttuuripalvelut eivät kielimuurin ja taloudellisen tilanteen takia ole aina saavutettavissa. (Opetusministeriö 2006.)

Suunnittelun alkuperäisenä ajatuksenani oli, että ohjelmassa olisi selkeä teema missä suomalainen luonto, taide ja ekologisuus kohtaisivat. Nyt kun jälkeenpäin tarkastelen ohjelmaani, ei ideani näytä täysin toteutuneen. Punainen lanka jää mielestäni joiltain kohdin puuttumaan. Ensimmäinen ohjelmanumero eli taideteokset kyllä istuvat tähän teemaan, samoin käpylehmät ja ruokolaivat. Onginta oikeassa muodossaan olisi kyllä ollut hyvin perinteinen suomalainen aktiviteetti, mutta sen korvikkeeksi askartelemani kalapeli lähtee jo kauemmas juuriltaan. Ekologisuuden ajatuksen se kyllä valmistusmenetelmiensä puolesta täyttää. Saippuakuplat eivät sitten enää lainkaan kohtaa luontoa vaan menevät pelkän askartelun ja leikin puolelle. Sanottakoon nyt kuitenkin, että materiaalmäärät jäävät niidenkin kohdalla pieniksi, joten jonkinasteista ekologisuutta nekin noudattavat. Ohjelmanumeroistani siis vain osa täytti teeman kaikki kriteerit ja muutama jäi hiukan puolitiehen. Osallistujia tämä tuskin haittasi sillä he eivät olleet tietoisia suunnitteluprosessin aikana tekemistäni valinnoista, mutta suunnittelijana koen tämän nyt jälkeenpäin harmittavana.

Projektin aikana opin miten tärkeää kohderyhmän tuntemus tämäläisissä pienimuotoisissa tapahtumissa on. Näillä retkillä osallistujien kansallisuus ja kulttuurierot verrattuna suomalaiseen kulttuuriin eivät olleet haaste ohjelman suunnittelun kannalta, muuten kuin mahdollisten kieliongelmiensa takia. Ohjelman rakentamiseen vaikutti enemmän se, että osallistajat olivat lapsia. Vaikka koin ohjelman olleen lasten mielestä pääosin mielenkiintoinen ja tunsin onnistuneeni pääsemään lasten ajatusten tasolle, olisi kohderyhmän mielenkiinnon kohteiden ja käyttäytymisen laajempi tutkiminen enakkoon varmasti tuonut minulle enemmän ideoita ja näkemystä siitä millainen ohjelma sopisi juuri tälle kohderyhmälle parhaiten. Tässä tapauksessa osallistujien enakkoon haastattelemisen olisi ollut mahdotonta, koska kuka tahansa pystyi ilmoittautumaan retkille ja ilmoittautuminen päättyi vain viikkoa ennen retkiä. Toivoisinkin tulevaisuudessa pääseväni suunnittelemaan ohjelmaa vielä tarkemmin rajatulle ryh-

mälle, jonka kiinnostuksen kohteet ja taide- ja kulttuuritoiminnan tarpeet olisi mahdollista määritellä ennen suunnitteluprosessin alkua.

Kulttuuri näyttää tarjoavan laajalti keinoja hyvinvoinnin edistämiseksi. Kuten teoriaosuudessa selvitin, hyvinvointiin vaikuttavat perustarpeiden tyydyttämisen lisäksi taide- ja kulttuurielämykset sekä yhteys omaan luovuuteen. Useat eri tekijät, kuten yhteisöllisyys, itsensä toteuttaminen ja esteettisten taide-elämysten kokeminen tekevät kulttuuritoiminnasta hyvinvointia edistävää. Riippuu kohderyhmästä minkälaisen toiminnan se kokee hyvinvointiaan kohentavana, joten mitään selkeää kaavaa ei hyvinvoinnin edistämiseen pyrkiville tapahtumille voida antaa. Taiteen ja hyvinvoinnin yhteyttä tutkiviin teorioihin tutustuminen voi auttaa tuottajaa ymmärtämään paremmin hyvinvointiin johtavaa prosessia. Joillekin sopii katsominen, toisille kuunteleminen, toisille tekeminen jne. Toiset saavat nautintoa draamallisesta teatteriesityksestä kun taas toiset eivät voi irrottaa otettaan virkkuukoukusta hetkeksikään. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, kohderyhmän tunteminen on hyvinvoinnin edistämistä tavoittelevien tapahtumien tuottamisessa ehdottoman tärkeää. Hyödyksi on myös monipuolinen tietämys kulttuurin eri lajeista ja niiden käyttömahdollisuuksista, muttei innovatiivinen ajattelu uusien käytäntöjen keksimiseksikään ole kielletty, päinvastoin.

Uskon, että kulttuurituottajille löytyy nyt ja tulevaisuudessa työpaikkoja sosiaali- ja terveysalalta. Valtioneuvoston (2010) julkaisussa ”Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014” hahmotellaan kulttuurialan ja sosiaali- ja terveysalan tulevaisuuden yhteishankkeita ja niiden toimintamahdollisuuksia. Taiteen ja kulttuurin merkitys ihmisen hyvinvoinnille on ymmärretty ja sen saavutettavuutta halutaan parantaa niin, että myös esimerkiksi laitoshoidossa olevat ja syrjäytyneet pääsevät entistä paremmin kulttuuripalvelujen vaikutuspiiriin. Kulttuuri- ja taide-toiminnan vieminen laitoksiin vaatii tiivistä yhteistyötä kulttuurialan ammattilaisten ja hoitoalan ammattilaisten välillä. On määriteltävä ensin kohderyhmän tarpeet ja kyvyt, jotta voidaan valita sille sopivat kulttuuritoiminnan muodot. (Bardy 2007, 27.)

Erityisryhmien kohtaaminen voi kulttuurialan toimijalle olla täysin uusi ja ehkä pelottavakin kokemus eikä varmasti houkuttele kaikkia. Itse näen erityisryhmien kanssa työskentelyn hienoutena sen, että voi tuntea itsensä ja työnsä erityisen tarpeelliseksi. Ihmiset, joille kulttuuritarjonnan koko kirjo ei ole käytettävissä ja jotka eivät saa kult-

tuurielämyksiä joka päivä, osaavat aivan eri tavalla arvostaa heille tarjottuja kulttuurituotteita.

Erityisryhmien kanssa työskentely, varsinkin silloin kun tuottaja on myös tapahtuman vetäjänä, vaatii oikeiden kommunikointi- ja ohjaustapojen löytämistä. Itse koin, että jonkinlainen ohjaajakoulutus olisi auttanut minua vetämään ohjelman onnistuneemmin läpi. En tiedä kuuluuko ohjaaminen oppilaitosten mielestä varsinaisesti tuottajan työnkuvaan, mutta mielestäni ohjaamisesta voisi olla tarjolla kursseja, koska niistä taidoista olisi hyötyä ryhmien vetämisen lisäksi esimerkiksi esimiestehtävissä. Tämän hetkissä työttömyystilanteessa tuntuu siltä, että moni valmistunut kulttuurituottaja saa olla tyytyväinen jos työtehtävät vastaavat edes kaukaisesti oman alan töitä. Muiden alojen kuten sosiaali- ja terveysalan osaaminen yhdistettynä kulttuurituotannon koulutukseen voisi avata enemmän ovia työelämään.

LÄHTEET

Bardy, Marjatta 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Bardy, M. ym. (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like.

Canadian Task Force 1988. Review of the literature on migrant mental health. Ministry of supplies and services in Canada.

Dewey, J. 1934/1980. Art as experience. New York: Perigee Books/The Berkley Publishing Group

Espoon kaupunki 2009.Espoon monikulttuurisuusohjelma 2009-2012.

Forsander, Annika & Ekholm, Elina 2001. Maahanmuuttajat ja työ. Teoksessa Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia(toim.) Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Palmenia -kustannus, 57-82.

Forsander, A. 1994. Yksilöt kohtaavat - ja oppivat. Teoksessa Forsander, A., Ekholm, E. & Saleh, R. Monietninen työ – haaste ammattitaidolle. Helsingin yliopisto. Täydennyskoulutusjulkaisuja 9.

Haapalainen, Riikka 2007. Taide hyvinvointiyhteiskunnan uudistamisessa. Teoksessa Kivimäki, A. & Kolsio, H.(toim.) Yhteyksiä - Asiaa yhteisötaiteesta. Rauma: Raumarstry, 73-81.

Hyvinkään kaupunki 2007.Maahanmuuttajien kotouttamisohjelma.

Hyyppä, Markku T. & Liikanen, Hanna-Liisa 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita Oy

Jajinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Vesala, T. 2002. Rasismi ja syrjintä Suomessa: Maahanmuuttajien kokemuksia. Helsinki: Yliopistokustannus.

Kautto, Mikko(toim.) 2006. Suomalaisten hyvinvointi 2006. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy

Kuntaliitto 2010. Monikulttuurisuus ja maahanmuutto.

http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;121;43719 (Luettu 15.8.2010)

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta
493/1999

Liebkind, Karmela 1994. Maahanmuuttajat ja kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.) Maahanmuuttajat: Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Maahanmuuttovirasto 2010. Paluumuuttajat.

<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2475> (Luettu 6.9.2010)

Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja 2007. Maahanmuuttajanaiset: Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D46/2007 Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 15-37.

Martikainen, T., Sintonen, T. & Pitkänen, P. 2006. Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Martikainen, T. (toim.) Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Mikkelin kaupunki 2009. Mikkelin kaupungin kotouttamisohjelma.

Monikulttuurikeskus Kompassi. www.puijola.net/kompassi/?Kompassi (Luettu 15.9.2010)

Opetusministeriö 2006. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus – Opetusministeriön toimintasuunnitelma 2006-2010.

Opetusministeriö 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintasuunnitelma 2010-2014.

Pohjois- Savon Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2010. Itä-Suomen maahanmuuttoasioiden toiminnallinen tulostavoiteasiakirja 2010.

Puusaari, Hille 1997. Kulttuurimuutos koettelee maahanmuuttajaa: Psykologinen kohtaaminen. Teoksessa Pitkänen, Pirkko (toim.) Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Helsinki: Edita Oy, 21-32.

Pääjoki, Tarja 2007. Lasten ja aikuisten kulttuurinen leikki. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Like.

Sisäasiainministeriö 2010. Maahanmuuton vuosikatsaus 2010.

Sue, D.W. & Sue, D. 1990. Counseling the culturally different. Theory and practise. New York: John Wiley & Sons.

Suoninen, E., Pirttilä-Backman, A-M., Lahikainen, A.R. & Ahokas, M. 2010. Arjen sosiaalipsykologia. WSOYpro Oy.

Suosalo, A., Tavasti, A., Van de Kreeke, K., Lehti, P. & Vannuchi, A. 2008. Lasten Aurinkovuosi - Opas ekologiseen lastenkulttuuriin. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Sammakko

Tilastokeskus 2010. Ulkomaiden kansalaiset 2009. Suomen virallinen tilasto. Helsinki : Tilastokeskus http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html (Luettu 15.8.2010)

Työministeriö 2005. Kala kuivalla maalla - Kotoutuminen maahanmuuttajan näkökulmasta. Työhallinnon julkaisuja.
http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj344.pdf (Luettu 10.10.2010)

Uusikylä, Kari 2001. Lapsen luovuus elää vapaudessa. Teoksessa Karppinen ym. (toim.) Taiteen ja leikin lumous. Helsinki: Finn Lectura.

Valtiokonttori 2010. Maahanmuuttajatyö ja kotoutuminen.

<http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/aiheet/maahan->

[_ja_maastamuutto/maahanmuuttajatyo_ja_kotoutuminen/index.html](http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/aiheet/maahan-_ja_maastamuutto/maahanmuuttajatyo_ja_kotoutuminen/index.html) (Luettu 7.9.2010)

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä:

Tammi.

OHJELMARUNKO

09:45 Kokoontuminen kaupungintalon taakse Maljalahdenkadulle

10:00 Lähtö bussilla Ranta-Toivalaan

10:30 Saapuminen Ranta-Toivalaan

11:00 Kahvi/Tee/Mehu

11:30 Yhteistä ohjelmaa

-”Taideteokset”

13:00 Lounas

14:00 Tehtävärasteja ja vapaata ohjelmaa

- Rastit (saippuakuplat, käpylehmät ja onkipeli)

- Mahdollisuus ulkopelien pelaamiseen ja/tai vapaaseen oleskeluun

14:00–15:30 Naisten saunavuoro

15.30- 17:00 Miesten saunavuoro

17:00 Kahvi/Tee/Mehu ja pulla

18:00 Lähtö bussilla Ranta-Toivalasta

18:30 Saapuminen kaupunkiin kaupungintalon taakse Maljalahdenkadulle